

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЙНОГО ПЕРІОДУ ПЕРШОКЛАСНИКІВ

Дати дітям радість праці, радість успіху у навчанні, пробудити в їхніх серцях почуття гордості, власної гідності – це перша заповідь виховання.

В. Сухомлинський

Усі народи в усі часи прагнуть виховувати молоде покоління чесним, сміливим, здоровим, працелюбним. Шкільне навчання потребує від дитини умінь працювати за зразком і самостійно, слухати та сприймати навчальний матеріал, а також сформованості організаційних навичок. Ось чому підготовка дитини до шкільного навчання має здійснюватися на рівні комплексного впливу на всі відомі аспекти формування особистості [4].

Гуманізація національної системи освіти потребує створення умов для повноцінного розвитку особистості. У молодшому шкільному віці відбуваються кардинальні зміни життєвої позиції, встановлюються нові взаємовідносини з оточуючими. У працях психологів та педагогів (І. Бех, Л. Божович, Л. Виготський, В. Галузинський, В. Ільїн, А. Лутошкін, Г. Люблінська, Л. Кузнецова, І. Свадковський та ін.) молодший шкільний вік визначається як період важливих змін у житті дитини, коли найактивніше можуть розвиватися соціально значущі якості особистості. Як стверджує І. Бех, у молодшому шкільному віці виникає феномен «формування суб'єктивної значущості чужої людини» [2, с. 229]. Адже дитина може спостерігати, виявляти відмінності між людьми; порівнювати власних батьків з учителями, однокласниками, їх батьками, новим соціальним оточенням; визначати «нових» носіїв добра, милосердя, любові.

Початок навчання дитини в школі – складний і відповідальний етап в її житті. Діти 6–7 років переживають психологічну кризу, пов'язану з необхідністю адаптації до школи. **Які характеристики даного періоду слід враховувати, здійснюючи психологічну адаптацію дитини до школи?**

По-перше, змінюється соціальна позиція дитини: з дошкільника вона перетворюється на учня. В неї з'являються нові і складні обов'язки: робити уроки, і бути уважною, приходити вчасно до школи, бути дисциплінованою і тому подібне. По суті, вперше в своєму житті дитина стає членом суспільства зі своїми обов'язками. Вчитель виступає представником суспільства: він задає вимоги і норми, орієнтує дитину в тому, як їй слід поводитися, що і як робити.

По-друге, у дитини відбувається зміна провідної діяльності. До

початку навчання в школі діти зайняті переважно грою. З приходом до школи вони починають опановувати навчальну діяльність. Основна психологічна відмінність ігрової і навчальної діяльності полягає в тому, що ігрова діяльність є вільною, а навчальна – побудована на довільних зусиллях дитини. Слід зазначити так само і те, що власне перехід дитини від ігрової діяльності до навчальної здійснюється не за її волі, не природним для неї шляхом, а є як би «нав'язаний» їй зверху.

По-третє, важливим чинником психологічної адаптації дитини до школи виступає її соціальне оточення. Від відношення вчителя до дитини залежить успішність її подальшого навчання в школі. Успішність процесу адаптації дитини до школи залежить ще і від того, наскільки міцно вона змогла ствердити свою позицію в класі і серед однолітків. Активна та ініціативна дитина стає лідером, починає добре вчитися, тихий і податливий учень перетворюється на аутсайдера, вчиться без бажання або незадовільно.

По-четверте, однією з гострих проблем виступає проблема заборони рухової активності ініціативної дитини і, навпаки, активізація млявих і пасивних дітей [3].

Стосунки з середовищем, до якого треба пристосовуватися, особливі. Тут не лише середовище впливає на людину, але і вона сама змінює соціально-психологічну ситуацію. Тому адаптувати доводиться не лише дитину до класу, до свого місця в школі, до вчителя, але і самого педагога до нових для нього учнів. Деяка частина першокласників зазнає труднощі, перш за все, в налагодженні взаємин із вчителем і однокласниками, щонерідкосупроводжується низьким рівнем опанування шкільної програми. Згідно з дослідженням М. М. Безруких [1], процес адаптації дитини до школи можна розділити на декілька етапів, кожен з яких має свої особливості і характеризується різною мірою напруженості функціональних систем організму [5]. Зупинимося на них.

Перший етап – орієнтувальний, коли у відповідь на весь комплекс нових дій, пов'язаних з початком систематичного спілкування, відповідають бурхливою реакцією і значною напругою практично всі системи організму. Ця «фізіологічна буря» триває достатньо довго (2–3 тижні).

Другий етап – нестійке пристосування, коли організм шукає і знаходить якісь оптимальні (або близькі до оптимальних) варіанти реакцій на ці дії. На першому етапі ні про яку економію ресурсів організму говорити не доводиться: організм витрачає все, що є, а інколи і «в борг бере». На другому етапі ця ціна знижується, буря починає затихати.

Третій етап – період відносно стійкого пристосування, коли організм знаходить найбільш відповідні варіанти реагування на навантаження, що вимагають меншої напруги всіх систем. Яку б роботу не виконував школяр, будь то розумова робота щодо засвоєння нових знань,

статичне навантаження, яке випробовує організм при вимушеній «сидячій» позі, або психологічне навантаження спілкування у великому і різноманітному колективі, організм, вірніше, кожна з його систем, мають відреагувати своєю напругою, своєю роботою. Тому чим більше напруги видаватиме кожна система, тим більше ресурсів витратить організм. А ми знаємо, що можливості дитячого організму далеко не безмежні, а тривала напруга та пов'язане з ним стомлення і перевтома можуть коштувати організму дитини здоров'я.

Тривалість всіх трьох фаз адаптації – приблизно 5–6 тижнів, а найбільш важким є перший місяць.

Отже, психолого-педагогічні особливості адаптаційного періоду першокласників включають як зміни в соціальній позиції так і в провідній діяльності дитини. Окрім того адаптаційний процес поділяється на три вагомих періоди, і якщо врахувати всі вищезазначені особливості їх, то пристосування учня до шкільного середовища буде легким та ефективним.

Список використаних джерел:

1. Безруких М. М. Готов ли ребенок к школе? / М. М. Безруких. – М. : Вентана-Граф, 2005 – 64 с.
2. Бех І. Виховання особистості: У 2 кн. Кн. 2: Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади. // І. Бех – К. : Либідь, 2003. – 344 с.
3. Вовнянко Т. С. Теоретичні засади адаптації шестирічних учнів до школи. // Т. С. Вовнянко / Збірник матеріалів Міжвузівського науково-практичного семінару. – Чернігів : ЧДПУ імені Т. Г. Шевченка, 2008. – с. 128.
4. Прийменко В. Н. Програма «Адаптація першокласників до умов навчання в школі». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.b17.ru/article/8396/>
5. Тишко І. Педагогічна адаптація першокласників до навчання в школі: поради для батьків. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://teacher.at.ua/publ/pedagogichna_adaptacija_